

Joanna Frątczak-Müller
Anna Mielczarek-Żejmo

Uniwersytet Zielonogórski

Partnerstwa transgraniczne – udział instytucji w inicjowaniu sieci społecznych (na przykładzie Euroregionu Sprewa–Nysa–Bóbr)

STRESZCZENIE Celem artykułu jest przedstawienie sieci współpracy powstałych na bazie działalności instytucji o zasięgu transgranicznym. Upowszechnianie się innowacji, wiedzy czy stylów życia podlega zasadzie, zgodnie z którą informacja i wpływ szerzą się zwykle poprzez bliskie i głębokie więzi. Szczególne znaczenie może mieć miejsce powstawania owych relacji. Z tego powodu analiza oddziaływania instytucji, jaką jest Euroregion Sprewa–Nysa–Bóbr (ESNB) na społeczności lokalne pogranicza polsko-niemieckiego, jest szczególnie interesująca.

Przedmiotem analizy jest rola ESNB w kształtowaniu więzi społecznych. Autorki, odnosząc się do teorii sieci społecznych, poddają analizie znaczenie ESNB w inicjowaniu, upowszechnianiu i utrwalaniu partnerstw na pograniczu polsko-niemieckim. W artykule skupiono uwagę na charakterystyce relacji polsko-niemieckich na pograniczu, powstałych sieciach społecznych w ramach tworzonych partnerstw oraz roli euroregionu jako instytucji wspierającej rozwój sieci społecznych.

SŁOWA KLUCZOWE

PARTNERSTWO
TRANSGRANICZNE,
INSTYTUCJA SPOŁECZNA,
EUROREGION,
SIEĆ SPOŁECZNA,
SPOŁECZNOŚĆ
POGRANICZA

Wprowadzenie

Jedną z podstawowych funkcji instytucji społecznych jest funkcja skupienia społecznego, w której ramach organizacje publiczne, działając zgodnie z wytyczonymi celami, zaspokajają potrzeby społeczności zorganizowanych wokół nich, oddziałując tym samym na powstawanie sieci społecznych. Owo oddziaływanie przybiera postać dwojakiego rodzaju. Zazwyczaj dotyczy zaspokajania szeroko rozumianych potrzeb jednostek w ramach procesu rozdziału dóbr i usług. Jednocześnie ma szerszy zasięg i uwidacznia się również w inspirowaniu do podejmowania działań, tworzeniu specyficznych powiązań i kooperacji, czego efektem są zmiany jakości życia, a w szerszym kontekście – zmiany kulturowe. Widziana z tej perspektywy problematyka euroregionalna, podejmowana przez odniesienie do koncepcji współpracy transgranicznej, jest skierowana na „wspólnie podejmowane działania, których celem jest poprawa i rozwój kontaktów sąsiedzkich pomiędzy społecznościami lokalnymi i lokalnymi władzami reprezentującymi dwa lub więcej państw w równym stopniu, jak podpisanie umów i zgoda na porozumienie, niezbędne dla osiągnięcia tego celu” (Pinelli 2000: 39). Euroregion nadaje w tym ujęciu formalną strukturę transgranicznej współpracy, stwarzając podłoże do powstawania transgranicznej sieci powiązań, umożliwiającej współdziałanie w dziedzinie gospodarki i infrastruktury oraz zmiany w sferze kulturalnej, przez znoszenie barier socjalnych oraz inicjowanie kontaktów ponadgranicznych z przedstawicielami obydwu części euroregionu, prowadzące do wzrostu zaufania między sąsiadami i uświadamiania wspólnych interesów (Greta, Lewandowski 2008: 224). Za miarę jakości działania tej instytucji można więc uznać jej aktywność w inicjowaniu realizowanych partnerskich projektów, częstotliwości i charakterze kontaktów oraz trwałości więzi między członkami społeczności z obu stron granicy i poziomie wypracowanego zaufania, ale również w opiniach mieszkańców na temat jego funkcjonowania.

Przykładem instytucji działającej zgodnie w wytyczonymi powyżej ramami jest Euroregion Sprewa–Nysa–Bóbr, powstały w roku 1993 na granicy polsko-niemieckiej. Prezentowana instytucja może być uznana za modelową dla analizy roli euroregionów w kreowaniu partnerstw transgranicznych z kilku powodów. Jest to jeden z najdłużej działających euroregionów na pograniczach Polski, w pełni odzwierciedlający charakterystyczne cechy euroregionów z Europy Centralnej i Wschodniej. Chodzi tu o pewną specyfikę funkcjonowania tego typu instytucji, wynikającą z odmiennych tradycji uzyskania niepodległości po obu stronach granicy państw je tworzących w porównaniu z państwami z Europy Zachodniej i odmiennego charakteru wewnętrznych i międzynarodowych relacji politycznych. Dotyczy to również różnic ekonomicznych, społecznych i kulturowych graniczących ze sobą państw. Ponadto ESNB jest instytucją będącą ważnym punktem odniesienia dla kolejnych, podobnych jej organizacji, której przedstawiciele zasiadają w wielu gremiach mających wpływ na decyzje o kierunkach rozwoju idei euroregionów w Polsce i UE. Z tego powodu próba ustalenia rodzaju i charakteru sieci współpracy powstałych na bazie działalności Euroregionu Sprewa–Nysa–Bóbr oraz jego roli w ich kreowaniu wydaje się interesująca. Można przypuszczać, że oczekiwane relacje przyjmują postać dwojakiego rodzaju. Będą to sieci nieformalne o słabym natężeniu oraz formalne sieci współdziałania, z dużym zasięgiem oddziaływania i cyklicznością podejmowanych działań. Celem artykułu jest więc przedstawienie sieci współpracy powstałych na bazie działalności organizacji o zasięgu transgranicznym, jaką jest ESNB oraz ocena jego roli w inicjowaniu partnerstw na pograniczu polsko-niemieckim. Jaką rolę spełnia ESNB w powstawaniu sieci współpracy na pograniczu polsko-niemieckim? Jakie działania podejmuje w celu pobudzania do tworzenia partnerstw transgranicznych i podtrzymywania ich funkcjonowania? Jaki charakter przybierają sieci współpracy występujące w ESNB? Oto podstawowe pytania postawione w tym artykule.

Nicholas A. Christakis i James H. Fowler definiują społeczność (*community*) w społeczeństwie sieci przez wskazanie na znaczenie strukturalnych powiązań. Społeczność sieciowa może być rozumiana jako grupa ludzi silniej powiązanych ze sobą niż z innymi grupami ludzi połączonych w innych częściach sieci (społeczeństwa sieci) (2009: 12–13). Partnerstwa transgraniczne są przykładem sieci społecznych w rozumieniu zaprezentowanym powyżej.

Prezentowana analiza jest wynikiem projektu badawczego „Zaufanie ponad granicami. Euroregion Sprewa–Nysa–Bóbr a procesy integracyjne na pograniczu polsko-niemieckim” zrealizowanego w roku 2013 przez pracowników Instytutu Socjologii Uniwersytetu Zielonogórskiego i Brandenburskiego Uniwersytetu Technicznego¹. Badania przeprowadzono przy wykorzystaniu trzech metod: analizy treści (zawartości), sondażu, wywiadów swobodnych. Analizą treści objęto oficjalne strony internetowe (polską i niemiecką) ESNB oraz dokumentację dotyczącą liczby i rodzaju realizowanych projektów. W jej wyniku otrzymano informacje dotyczące genezy ESNB, przebiegu jego rozwoju, danych ilościowych i jakościowych o zrealizowanych projektach i wykorzystanych środkach, dokumentach kluczowych dla współpracy transgranicznej i funkcjonowania analizowanej instytucji. Do badań sondażowych użyto techniki wywiadu kwestionariuszowego. Próba kwotowa została skonstruowana na podstawie danych o strukturze demograficznej mieszkańców ESNB w 2010 roku opublikowanych przez Główny Urząd Statystyczny oraz Statistisches Bundesamt. Kontrolowano wiek, płeć oraz miejsce zamieszkania respondentów. W sondażu udział wzięło 600 mieszkańców polskiej części ESNB oraz 200 mieszkańców części niemieckiej. Pytania wywiadu dotyczyły wiedzy i opinii o Polakach/Niemcach, kontaktów z Polakami/Niemcami oraz wiedzy i opinii o ESNB. Opinie liderów współpracy transgranicznej uzyskano w ramach wywiadów swobodnych, zrealizowanych z osobami z największym dorobkiem w zakresie będącym przedmiotem prezentowanych badań. Przeprowadzono łącznie 70 wywiadów: 50 z polskimi liderami współpracy transgranicznej i 20 z niemieckimi. W trakcie badań wykorzystano dwa narzędzia badawcze; jedno do wywiadów z osobami, które były zaangażowane w tworzenie i/lub rozwój instytucji euroregionu; drugie do wywiadów z osobami, które koncentrowały się jedynie na współpracy transgranicznej (beneficjentami). Pierwsza lista poszukiwanych informacji dotyczyła: genezy i charakteru współpracy z Euroregionem; oceny Euroregionu jako instytucji działającej na rzecz rozwoju współpracy transgranicznej; największych osiągnięć w realizacji projektów; trudności i barier w realizacji projektów; kontaktów między Polakami a Niemcami; osobistych relacji z Niemcami/Polakami; perspektyw rozwoju Euroregionu. Druga lista natomiast dostarczyła informacji na temat zaangażowania liderów w pracę ESNB; genezy Euroregionu; etapów jego rozwoju; największych osiągnięć, niepowodzeń, problemów i barier oraz perspektyw dalszego funkcjonowania. Z uwagi na objętość transkrypcji wypowiedzi liderów współpracy transgranicznej autorki zrezygnowały z ich cytowania, natomiast w odpowiednich miejscach informują o odwoływaniu się w analizach do wywiadów swobodnych.

¹ Projekt badawczy „Zaufanie ponad granicami. Euroregion Sprewa–Nysa–Bóbr a procesy integracyjne na pograniczu polsko-niemieckim” był finansowany ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach programu operacyjnego Współpracy Transgranicznej Polska (województwo lubuskie) – Brandenburgia 2007–2013. Były to środki z Funduszu Małych Projektów i Projektów Sieciowych Euroregionu Sprewa–Nysa–Bóbr oraz z budżetu państwa. Pełny raport z badań jest zamieszczony na stronie: www.is.uz.zgora.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=390:zaufanie&catid=64:lobs&Itemid=124 (10.03.2014).

Uwarunkowania współpracy transgranicznej w ESNB

Cechy pogranicza polsko-niemieckiego jako nowego pogranicza warunkują działalność partnerstw transgranicznych w ESNB. Wyznaczona w 1945 roku granica wzdłuż Odry i Nysy z powodów politycznych była niemal nieprzepuszczalna do 1972 roku. Rozpoczęło się wówczas powolne otwieranie granicy zakończone w 2007 roku przystąpieniem Polski do Układu Schengen.

W latach powojennych ludność niemiecka została niemal zupełnie wysiedlona z części polskiej nowego pogranicza. Pozostawione domy zajęli nowi mieszkańcy, przesiedleni głównie z różnych części przedwojennej Polski. Charakterystyczną cechą zróżnicowania etnicznego na pograniczu polsko-niemieckim był brak zakorzenienia oraz niepewność pozostania na zasiedlonym od niedawna obszarze.

Przełom 1989 roku dał początek intensywnym procesom kształtującym relacje polsko-niemieckie na pograniczu. W tym czasie „granice, które funkcjonowały jako bariery przed 1989 rokiem, stały się miejscem, w którym pojawiły się nowe możliwości transgranicznej mobilności i kooperacji, (...) wzmagając powstawanie spontanicznych procesów terytorialnej restrukturyzacji w Europie” (*Borders and Border...* 2013: 10). Wzrost natężenia ruchu granicznego oraz liczby kontaktów polsko-niemieckich służył wymianie dóbr materialnych (bazary po stronie polskiej, towary deficytowe po stronie niemieckiej) i niematerialnych (wartości, powstawanie więzi). Relacje mieszkańców pogranicza współkształtowane były przez różnice ekonomiczne, polityczne, społeczne i kulturowe, do których należały: różna wielkość budżetów państwowych i przeciętnych gospodarstw domowych, odmienne konsekwencje powiązań ekonomicznych na szczeblach lokalnych i ponadlokalnych oraz specyfika ujmowania charakteru granicy państwowej i jej odbioru w sferze świadomościowej mieszkańców euroregionu, różnice w poziomie aktywności ludności na rynku pracy po obu stronach granicy, niskie zaufanie w relacjach społecznych wewnątrz euroregionu, brak długotrwałych doświadczeń w samorządności lokalnej, dysproporcje ekonomiczne wewnątrz euroregionu, a także między nim a innymi krajami UE (Greta, Stanisławski 2008: 228–229). Dostrzeżenie asymetrii w poziomie rozwoju gospodarczego Niemiec było jedną z przyczyn sięgania przez Polaków po innowacyjne sposoby zaradności ekonomicznej, w tym natężenia zjawisk patologicznych (kradzieże, przemyt, prostytutcja).

Utworzenie euroregionu na tle tak skomplikowanej sieci relacji miało swoje konsekwencje w celach, które przyjęto do realizacji. Zgodnie z aktem inicjującym jego funkcjonowanie, nadrzędnym celem jest wszechstronna działalność na rzecz obszarów przygranicznych Polski i Niemiec, ich rozkwit gospodarczego i kulturowego oraz stałej poprawy warunków życia ich mieszkańców, ze szczególnym uwzględnieniem prób niwelowania różnic w sytuacji ekonomicznej². Inaczej niż modelowe euroregiony (niemiecko-francuskie, holendersko-niemieckie), ESNB rozwijał swoją działalność w zbiorowości pozbawionej długiego trwania, a przez to pozbawionej transgranicznej wspólnoty kulturowej i trwałych więzi między sąsiadami. Brakowi wiedzy o kulturze sąsiadów (wzorach i wartościach) towarzyszył brak wspólnej podstawy wymiany, jaką jest język. Cechy stanowiące o wspólnotowym charakterze zbiorowości zastąpiła wrogość ukształtowana przez wspólną przeszłość, uprzedzenia i nieufność. Są to powody, dla których uczestnicy wywiadów pogłębionych wskazywali na trudne początki współpracy. W latach dziewięćdziesiątych XX wieku wiele inicjatyw polskich gmin nie spotkało się z zaangażowaniem ze strony niemieckiej. Szczególnie widoczne było to w dziedzinie nawiązywania partnerstw pomiędzy gminami i miastami Euroregionu. Strona polska przygotowała wtedy wykaz gmin zainteresowanych współdziałaniem

² Umowa o utworzeniu Euroregionu Sprewa–Nysa–Bóbr, http://euroregion-snb.pl/o_nas/powstanie (9.10.2013).

z gminami niemieckimi (Iłowa, Łągów, Lipinki Łużyckie, Jasień, Bytom Odrzański, Brody, Skąpe, Czerwieńsk, Gozdnicza, Trzebiechów, Tuplice, Krosno Odrzańskie, Sulechów, Szprotawa, Zbąszynek, Żagań). Wykaz nie został jednak przyjęty z zainteresowaniem przez stronę niemiecką (Osękowski 2000: 155–156). Był to jeden z ważniejszych problemów, w wyniku czego w początkowym okresie funkcjonowania Euroregionu nie można było realizować jego celów w pełni. Kolejnymi istotnymi problemami dla procesu oddziaływania na społeczność pogranicza były: niewielka liczba osób zaangażowanych w przedsięwzięcie, niedogodności infrastrukturalne związane z siedzibą stowarzyszenia oraz trudny dostęp do środków pomocowych.

Deklaracje Polaków i Niemców wskazują, że współcześnie atmosfera sprzyja budowaniu społeczności, w tym partnerstw współpracy transgranicznej. Zdecydowana większość mieszkańców ESNB, uczestniczących w wywiadach kwestionariuszowych, uważała w 2013 roku, że możliwe są przyjazne i partnerskie stosunki pomiędzy Polską i Niemcami (89,0% Polaków; 95,5% Niemców). Osoby, które obdarzały sąsiadów niechęcią stanowiły stosunkowo niewielki udział (5,5% Polaków; 1,0% Niemców). Pozostałe odpowiedzi na pytanie o stosunek do sąsiadów zza granicy różniły się, choć w ogólnym rozrachunku skłonne jesteśmy uznać je za sprzyjające rozwijaniu współpracy transgranicznej. Respondenci z Niemiec znacznie częściej deklarowali sympatię wobec Polaków (83,5%) niż Polacy względem Niemców (38,7%). Dominujące nastawienie Polaków wobec Niemców to obojętność (52,7%). Znaczące wydają się być deklaracje dotyczące zaufania wobec sąsiadów zza Odry i Nysy. Udział osób uważających, że można ufać Polakom lub Niemcom (razem odpowiedzi „zdecydowanie tak” i „raczej tak”) był wyższy niż 50% zarówno wśród mieszkańców polskiej, jak i niemieckiej części regionu. Zauważyć jednak należy, że udział Niemców dopuszczających zaufanie wobec Polaków był znacznie większy („zdecydowanie tak” – 31,5%; „raczej tak” – 52,0%) niż Polaków twierdzących, że możliwe jest zaufanie wobec Niemców („zdecydowanie tak” – 16,7%; „raczej tak” – 49,0%).

Owo zwiększanie zaufania oraz coraz częściej wykazywana chęć współpracy wskazują na powolny proces zmiany kulturowej, mogącej być wynikiem zaangażowania ESNB w kreowanie transgranicznych sieci społecznych, a dającej właściwe podłoże do dalszych działań.

Zaangażowanie ESNB w powstawanie sieci współpracy transgranicznej

Przebieg procesu powstawania sieci społecznych jest różnicowany przez zakres oddziaływań formalnych i nieformalnych. Euroregion jako instytucja, której aktywność ukierunkowana jest na wspieranie relacji formalnych oraz osobistych pomiędzy mieszkańcami obszarów oddzielonych granicą, staje się katalizatorem w procesie wyłaniania się społeczności pogranicza. Studia na temat zasad współpracy transgranicznej wskazują, że zazwyczaj są to projekty inicjowane przez niewielką liczbę osób mocno zmotywowanych, przy raczej słabym instytucjonalnym umocowaniu ram tej działalności. Zdaniem znawców zagadnienia, o ile euroregiony, stosując pewien rodzaj miękkiego zarządzania, są w stanie inicjować wiele transgranicznych działań, nie są w stanie usuwać czy choćby redukcować infrastrukturalnych i prawnych barier tej współpracy (Andersen, Sandberg 2012: 22). Analiza działań podejmowanych przez ESNB w celu pobudzenia i podtrzymywania współpracy transgranicznej daje podstawy do wyłonienia trzech ich kategorii. Są to działania z zakresu inicjowania sieci współpracy, upowszechniania jej treści oraz jej utrwalania.

Inicjowanie sieci społecznych przez ESNB, w zależności od etapu rozwoju instytucji, przybierało zarówno postać działań celowych, ukierunkowanych i zaplanowanych (projekty), jak i niezamierzonych, odbywających się niejako przy okazji aktywności podjętych

w innych celach (opiniowanie wniosków, doradztwo, rozwój infrastruktury). Analiza wypowiedzi uczestników badań jakościowych na temat działalności Euroregionu dała podstawę do wyłonienia szczególnych impulsów – momentów zwrotnych dzielących funkcjonowanie instytucji na trzy główne etapy, związane z możliwościami i źródłami finansowania realizowanych projektów, a przez to wskazujące na skalę oddziaływania ESNB na tworzenie się ponadgranicznych partnerstw:

- etap przedakcesyjny – bez wsparcia finansowego – od momentu założenia do 1995 roku, w którym rozpoczęto korzystanie ze środków Unii Europejskiej w ramach programu PHARE CBC – etap kształtowania struktury i osvajania otoczenia organizacji,
- etap programu PHARE CBC przypadającego na lata 1995–2003 – etap silnego wzrostu i rozwoju,
- etap programów strukturalnych – Interreg 2005–2006 oraz EWT 2007–2013 – etap konsolidacji.

Szczególnie istotny dla inicjowania partnerstw, powstających w wyniku prowadzenia transgranicznych projektów, był etap ostatni. Jest on wyznaczony przez dwa główne czynniki: akcesję Polski do Unii Europejskiej oraz możliwość finansowania projektów w ramach programu EWT. Przystąpienie do programu EWT zmieniło dodatkowo sposób realizacji zadań i celów stawianych przed Euroregionem w wyniku wdrożenia nowych możliwości wykorzystywania środków na przedsięwzięcia o charakterze infrastrukturalnym. Prócz działalności statutowej rozpoczęto na szeroką skalę uczestniczenie w zarządzaniu funduszami unijnymi, przez opiniowanie finansowania projektów „miękkich”, skupiających się na wyrównywaniu dysproporcji, ale również kształtowaniu więzi społecznych po obu stronach granicy oraz projektów sieciowych, dających możliwość tworzenia nowych rozwiązań infrastrukturalnych, jak ścieżki rowerowe, drogi, mosty czy remonty budynków. W efekcie tego, do ukończenia badania (tj. 21.08.2013 r.), polska część ESNB zrealizowała 1755 projektów, na łączną kwotę 11 765 614,35 euro³, a jego część niemiecka dodatkowo 1010 projektów na kwotę 4 047 486 euro⁴. Analiza zakresu przedmiotowego podjętej w tych partnerstwach współpracy pozwoliła na wyłonienie typowych dziedzin, na których koncentrują się ich działania. Obejmują one zazwyczaj współpracę kulturalną, współdziałanie straży pożarnych, wzajemną pomoc w wypadku klęsk żywiołowych, promowanie wypoczynku, turystyki i sportu, organizację wystaw i targów, wymianę doświadczeń w zakresie ochrony zdrowia, pomocy społecznej, oświaty, gospodarki komunalnej, wymianę młodzieży oraz kontakty stowarzyszeń, szkół, samorządów, organizacji zawodowych, a także realizację wspólnych przedsięwzięć infrastrukturalnych, jak budowa dróg, ścieżek rowerowych czy oczyszczalni ścieków. Zaangażowanie Euroregionu w opiniowanie i prowadzenie tych projektów wpłynęło na zacieśnienie kontaktów transgranicznych nie tylko osób związanych z ich realizacją, ale również adresatów tych przedsięwzięć. Zmiany nie dotyczyły jednak Euroregionu jedynie w wymiarach geopolitycznym i społecznym. Przekształceniom uległa sama instytucja, która pod wpływem prowadzenia coraz większej liczby przedsięwzięć zmieniła strukturę organizacyjną i zakres oddziaływania.

Zebrany materiał badawczy nie daje podstaw do wyczerpującej oceny, na ile owo tworzenie sieci społecznych w dwóch pierwszych etapach działalności ESNB wynikało z oddziaływania Euroregionu, a na ile było rezultatem swobodnie kształtujących się więzi o charakterze nieformalnym, finalizowanych jednak przy wsparciu Euroregionu w przygotowaniu projektów i ich obsłudze. Istotne jest to, że do wykorzystania środków z programów PHARE

³ Źródło i opracowanie: Euroregion Sprewa–Nysa–Bóbr, szczegółowa analiza: www.wnps.uz.zgora.pl/pliki/pdf/Raport%20-%20Zaufanie%20ponad%20granicami (24.06.2014).

⁴ Źródło: Euroregion Sprewa–Nysa–Bóbr, opracowanie własne.

CBC, Interreg oraz EWT niezbędne było współdziałanie w partnerstwie. Wydaje się więc, że Euroregion uczestniczył w kreowaniu partnerstw, wykorzystywał jednak przy tym częściej nieformalne kontakty swoich członków niż formalne powiązania instytucjonalne. Sytuacja zdecydowanie uległa zmianie w trzecim z etapów funkcjonowania Euroregionu, gdy z powodu dużego zapotrzebowania społecznego i zainteresowania poszukiwaniem partnerów przez stronę polską, przy jednoczesnym braku tak samo rozwiniętej chęci współpracy po stronie niemieckiej, podjęto się w sposób zorganizowany formalnej roli inicjowania nowych powiązań partnerskich. W latach 2007–2013 w ramach projektu „Inicjowanie, wspieranie i rozwój transgranicznych partnerstw” we współpracy transgranicznej Polska–Saksonia stworzono możliwość poszukiwania partnera przez instytucję euroregionu. W tym celu realizowano warsztaty inicjujące i rozwijające partnerstwa, ale również spotkania konsultacyjne w siedzibach podmiotów zainteresowanych współpracą transgraniczną, czy narady ze współpracującymi już partnerami. W ramach projektu świadczone również pomoc prawną i translatorską dla członków spotkań⁵. Chodziło o usunięcie jednej z podstawowych podstawowych barier, dotyczącej organizacji procesu prowadzenia projektów. Wiele badań wskazuje na ograniczenia dotyczące nieumiejętności formułowania projektów współpracy, trudności w określeniu właściwej formy organizacyjnej współpracy, trudności ze znalezieniem partnera bądź zdefiniowania obszarów współpracy, a także brak systemu promocji współpracy i wymiany informacji (Mync, Szul 1999; Janczak, Musiał-Karg 2009; Radek 2011). Prezentowane działania przyniosły wymierne efekty – nowe formy kooperacji instytucji otoczenia kultury, sportu czy edukacji, szczególnie istotnych dla rozwoju współdziałania w Euroregionie i wpływających na oceny ESNB wystawiane przez jego mieszkańców. Utworzono także bądź rozwinięto wiele oficjalnych i nieoficjalnych powiązań na poziomie komunalnym. W wyniku tego przedsięwzięcia skojarzono i/lub utrwalano 24 powiązania na poziomie komunalnym i 130 partnerstw wśród instytucji oświatowych, kulturalnych i obywatelskich, z czego 44 wymienia się jako zainicjowane wyłącznie przez działalność ESNB i objęte jego opieką⁶. To nie pierwsze zadanie ESNB, pierwsze bowiem tego typu działania podjęto w 1997 roku. W wyniku problemów w usuwaniu skutków powodzi powołano wówczas 13 partnerstw komunalnych, wśród nich m.in.: Forst–Nowa Sól, Spremberg–Szprotawa, Kolkwitz–Bojadła, Jänschwalde–Zabór, Welzow–Maszewo czy Cottbus–Zielona Góra⁷. Po raz pierwszy zadanie instytucji tak silnie osadzono w misji, opisano wewnętrznymi regulaminami i rozliczono w sprawozdaniach. Na tle nowo zawartych porozumień szczególnie wyróżniają się: Miasto Weißenberg–Gmina Kargowa; Gmina Schwepnitz–Gmina Kożuchów; Gmina Schleife–Gmina Zbąszyń; Powiat Görlitz–Gmina Wschowa. Obecnie prace dotyczą rozwijania kooperacji między gminą Krauschwitz a gminami Sława i Tuplice⁸.

Wiedzę o skali upowszechnienia idei i sieci współpracy transgranicznej wśród mieszkańców ESNB przynoszą wyniki zrealizowanego przez nas sondażu. Udział respondentów, którzy zetknęli się z nazwą Euroregionu, był po obu stronach granicy zbliżony. W polskiej części ESNB wyniósł 51,8%, w niemieckiej – 48,3% (wśród osób, które w odpowiedziach na pytania filtrujące deklarowały, że słyszały o euroregionach w ogóle; Polacy N = 529, Niemcy N = 178). Odpowiedzi były zróżnicowane między innymi ze względu na wiek. Zarówno wśród polskich, jak i niemieckich respondentów wyróżniały się osoby najmłodsze (18–29 lat), które najrzadziej deklarowały, że słyszały o ESNB (odpowiednio 36,1% i 20% respondentów). Najczęściej takie deklaracje wyrażali czterdziestolatkowie z Polski (60,6%)

⁵ Źródło: www.partner-neisse-snb.eu/files/lista_partnerstw_PL-SN.pdf (24.05.2014).

⁶ Źródło: wywiad z pracownikiem Euroregionu Sprewa–Nysa–Bóbr.

⁷ Tamże.

⁸ Tamże.

i pięćdziesięciolatkiem z Niemiec (61,1%). Blisko 10% respondentów deklaruowało, że w ciągu ostatniego roku brało udział w wydarzeniach finansowanych ze środków ESNB i najczęściej były to inicjatywy kulturalne. Uzyskane wyniki, po przeprowadzeniu dalszych analiz i odniesieniu do liczby mieszkańców ESNB, pozwalają przypuszczać, że w różnego rodzaju inicjatywach zrealizowanych we współpracy z ESNB w ciągu ostatnich 12 miesięcy udział wzięło około 27 tys. Polaków i 25 tys. Niemców. Zaznaczył się stosunkowo wysoki odsetek respondentów, którzy wyrażali pozytywne opinie zarówno o euroregionach ogólnie rzecz biorąc, jak i o realizacji celów stawianych przed osobami zaangażowanymi w działalność ESNB oraz o jego wpływie na kontakty między Polakami i Niemcami. Uzyskane wyniki trudno uznać za argument na rzecz wysokiej oceny działalności ESNB w upowszechnianiu partnerstw współpracy transgranicznej. Skłonne jesteśmy raczej przyjąć, że idea współpracy transgranicznej i działalność ESNB są dobrze znane w określonych środowiskach (działaczy, osób bezpośrednio związanych ze współpracą), a do innych docierają w niewielkim stopniu, czego jednoznacznym przykładem jest niska wiedza o euroregionie wśród polskiej i niemieckiej młodzieży.

Analizowane dane dowodzą ponadto istnienia znacznej dysproporcji zaangażowania ESNB w inicjowanie powstawania sieci społecznych w stosunku do zadań związanych z ich upowszechnianiem i utrwalaniem. Wyniki analizy dokumentarnej oraz wywiadów z liderami współpracy transgranicznej pozwalają zaliczyć do głównych działań na rzecz utrwalania partnerstw: budowę centrów polsko-niemieckiej współpracy (rezultat jednego z projektów euroregionalnych), umożliwianie spotkań partnerów w siedzibie i pomoc przy przeprowadzaniu kolejnych projektów, prowadzenie wymiany młodzieży oraz wspieranie transgranicznej współpracy przedszkoli. Uczestnicy wywiadów pogłębionych, oceniając tę część działalności ESNB, nazwali go „urzędem otwartym”. Pod wieloma względami ESNB jako wzorcowy służy merytoryczną pomocą innym organizacjom podobnego formatu. Bierze także udział w działaniach, których celem jest wymiana informacji i poprawa jakości podejmowanych inicjatyw (m.in. Forum Polskich Regionów Granicznych, Stowarzyszenie Europejskich Regionów Przygranicznych, Komitet ds. Współpracy Transgranicznej). Działalność ESNB sprzyja replikowaniu wzorów współdziałania i powiększaniu sieci społecznych przez łączenie ich w struktury ponadnarodowe. Działania te widzimy jednak jako miękkie, inspirowane wielu przedstawicieli innych społeczności lokalnych, lecz niemierzalne. Chodzi tu raczej o kopiowanie wypracowanego przez ESNB modelu współpracy niż podejmowanie szczególnych działań na rzecz jej utrwalania. Spostrzeżenie to należy zapisać po stronie niedostatków działalności ESNB, szczególnie z uwagi na informacje uzyskane od liderów współpracy transgranicznej, wskazujące na niski poziom zainteresowania kontynuowaniem rozwiniętej współpracy transgranicznej u młodszych przedstawicieli różnych instytucji. Perspektywą dla euroregionu jest promocja jego dokonań, pokazanie, że realizowane działania przynoszą pozytywny efekt i dostrzegalne skutki dla relacji transgranicznych. Istotne są więc działania na rzecz transgranicznych przedsięwzięć integracyjnych i kulturalnych, jako szczególnie cenne z perspektywy budowania sieci współpracy transgranicznej (Itçaina, Manterola 2013: 185–187).

Partnerstwa transgraniczne – społeczne sieci współpracy

Sieci społeczne różnią się ze względu na swoją złożoność. Na ich charakterystykę składa się analiza powiązań (jaki jest wzór powiązań?) oraz przekaz (co jest przekazywane? jakie szczególne zasady się z tym wiążą?). Analiza danych dotyczących funkcjonowania ESNB pozwoliła na wyróżnienie trzech rodzajów partnerstw, rozumianych jako społeczności sieciowe ze względu na charakter powiązań. Do kryteriów podziału należał rodzaj więzi wśród

partnerów (formalne i nieformalne) oraz źródło idei współpracy transgranicznej (ESNB jako inicjator współpracy i inni inicjatorzy). Posługiwanie się dwoma kryteriami umożliwia wyodróżnienie czterech rodzajów partnerstw (schemat 1), jednak wśród związków tworzonych przez uczestników współpracy transgranicznej w ESNB w praktyce nie występują takie, które oparte byłyby na więziach osobistych i utworzone z inicjatywy euroregionu.

		Rodzaj więzi	
		I. Partnerstwa oparte na więziach formalnych, inicjowane przez ESNB, np. miasto Weißenberg–gmina Kargowa	IV. Partnerstwa oparte na więziach osobistych inicjowane przez ESNB; brak przykładów
Źródło idei współpracy transgranicznej	I. Partnerstwa oparte na więziach formalnych, inicjowane przez ESNB, np. miasto Weißenberg–gmina Kargowa		
	II. Partnerstwa formalne inicjowane przez inne instytucje, np. Stowarzyszenie Akrobatyki Sportowej, Zielona Góra–Klub Sportowy RIESA e.V., Riesa		III. Partnerstwa oparte na więziach osobistych nie inicjowane przez ESNB, np. Spremberg–Szprotawa – partnerstwo powstałe w wyniku nieformalnych spotkań przedstawicieli klubów sportowych; współpraca mieszkańców wsi Markosice i Gross Gastrose

Schemat 1. Rodzaje partnerstw

Do pierwszego rodzaju należą partnerstwa oparte na więziach formalnych i inicjowane przez ESNB, do drugiego, występującego najliczniej, partnerstwa tworzone przez organizacje formalne, które z własnej inicjatywy podjęły współpracę transgraniczną i związały się z ESNB dysponując wielorakim doświadczeniem i upowszechnioną siecią powiązań, do trzeciego – partnerstwa oparte na więziach osobistych i z tego powodu także zainicjowane bez wsparcia instytucjonalnego.

Wypowiedzi uczestników wywiadów swobodnych wskazują na to, że rodzaj więzi łączących partnerów w największym stopniu różnicuje partnerstwa na początku współpracy. Zgodnie z deklaracjami naszych rozmówców, wraz z utrwaleniem działalności dochodziło do różnicowania się związków. W partnerstwach opartych na więziach formalnych pojawiły się relacje osobiste (np. partnerzy biorą udział w uroczystościach rodzinnych, takich jak przyjęcia urodzinowe, śluby, chrzciny). W porównaniu z partnerstwami wywodzącymi się z relacji personalnych, są to częściej powiązania okazjonalne, dotyczące głównie liderów współpracy, jednocześnie rzadziej obserwowane wśród pozostałych członków współpracujących społeczności. Partnerstwa oparte pierwotnie na więziach osobistych z czasem powołały do życia struktury formalne, co było skutkiem formalnych wymogów korzystania ze środków publicznych przeznaczonych na wspieranie wymiany transgranicznej i praktycznym efektem doświadczeń współpracy z wykorzystaniem tych środków (ułatwienia organizacyjne).

Zgromadzony materiał empiryczny nie daje podstaw do formułowania wniosków o zróżnicowaniu trwałości powiązań wśród wyróżnionych rodzajów partnerstw. Na podstawie wypowiedzi polskich i niemieckich uczestników wywiadów swobodnych, do warunków trwałości partnerstw skłonne jesteśmy zaliczyć występowanie trzech czynników. Pierwszy z nich to wyłonienie się lidera współpracy zmotywowanego do jej kontynuowania, drugi to atmosfera w organizacji (głównie nastawienie kierowników i wsparcie organizacyjne) oraz

trzeci – nastawienie otoczenia organizacji (wsparcie lokalnych instytucji i odbiór społeczny prowadzonej działalności).

Porównanie działalności partnerstw współpracy transgranicznej nie wykazało różnic w funkcjonowaniu sieci inicjowanych przez ESNB oraz inne instytucje a opartych na więziach formalnych (I i II rodzaj partnerstw). Kryterium pomysłodawcy współpracy transgranicznej służy zatem jedynie do charakterystyki mechanizmów tworzenia partnerstw. W zgromadzonym materiale empirycznym brakuje podstaw do wnioskowania o znaczeniu tego kryterium dla kształtu powiązań tworzących się w trakcie współpracy. Kryterium rodzaju więzi łączących partnerów współpracy w większym stopniu wydaje się różnicować kształt relacji pomiędzy nimi na początkowym etapie funkcjonowania.

Wśród liderów współpracy transgranicznej znalazły się osoby opowiadające o trudnych początkach współpracy. Trudność wynikała z braku zaufania i uprzedzeń wobec Polaków/Niemców (o zróżnicowanym pochodzeniu). Wśród uczestników partnerstw, które kontynuują współpracę, nieufność i uprzedzenia zostały w mniejszym lub większym stopniu zniwelowane i nie stanowią barier w utrwalaniu relacji. Wypowiedzi liderów sugerują, że kontakty między Polakami i Niemcami w trakcie realizacji wspólnych projektów stają się okazją do wymiany doświadczeń, wzorów i wartości kultur narodowych (np. wzory gościnności, znaczenie uroczystości religijnych). W taki sposób realizowany jest jeden z warunków stawianych sieciom społecznym przez Tatiannę Bazzichelli (2008). W trakcie współpracy transgranicznej wytwarzany jest charakterystyczny dla sieci społecznych kontekst, w którym uczestnicy komunikują się (wymieniają doświadczenia i idee) w sposób swobodny.

Wypowiedzi uczestników wywiadów swobodnych sugerują, że drugi warunek, który polega na wytwarzaniu kontekstu umożliwiającego uczestniczenie w sieciach społecznych w układzie horyzontalnym, nie jest realizowany w pełni. W wypowiedziach Polaków pobrzmiewa ton niezadowolenia (rozczarowania) z trudności w nawiązywaniu partnerstw z Niemcami, niższego stopnia zaangażowania niektórych partnerów niemieckich w realizację projektów oraz wykonywania zadań organizacyjnych głównie przez Polaków. Poszukując obiektywnych wskaźników nierówności w partnerstwach polsko-niemieckich w ESNB sięgnijmy po wyniki sondażu oraz analizę wniosków projektowych składanych w siedzibie euroregionu. Dane sondażowe umożliwiają wnioskowanie o uwarunkowaniach funkcjonowania ESNB, nastawieniu Polaków i Niemców wobec siebie oraz wobec działalności euroregionu. Uzyskane wyniki nie są argumentem na rzecz nierówności w pozycji Polaków i Niemców w transgranicznych partnerstwach. Niemcy częściej niż Polacy deklarowali sympatię oraz zaufanie do sąsiadów zza granicy. Poziom wiedzy o ESNB oraz ocena jego znaczenia dla stosunków polsko-niemieckich kształtują się na podobnym poziomie. Analiza wniosków projektowych wskazuje natomiast, że to polskie instytucje częściej występują jako partnerzy wiodący, co może być potwierdzeniem przyjmowania na siebie obowiązków organizacyjnych, ale także, pośrednio, wskazywać na Polaków jako inicjatorów większości projektów. Możliwe mniejsze zainteresowanie niemieckich instytucji realizacją wspólnych projektów można wyjaśnić prawdopodobnym nasyceniem udziału w projektach realizowanych w ramach innych programów oraz rozwiniętą współpracą z innymi (niż Polska), bardziej dla Niemców atrakcyjnymi, krajami (np. USA, Wielka Brytania, Francja).

Warunkiem wymiany wzorów i wartości jest posługiwanie się tym samym kodem językowym. Znacząca liczba mieszkańców ESNB nie posługuje się językiem sąsiadów. Według liderów współpracy transgranicznej wspólną płaszczyzną porozumienia jest język niewerbalny. Gesty, mimika twarzy oraz ton głosu umożliwiają kontakty osobiste (wspólne uczestniczenie w imprezach okolicznościowych, wymiana towarów). W kontaktach formalnych uczestniczą tłumacze. Liderzy wymiany formalnej (głównie starostowie, burmistrzowie

i wójtowie), którzy nie znają języka sąsiadów, za przydatne uznają przyswojenie zwrotów grzecznościowych. Do powstawania więzi osobistych przyczynia się jednak znajomość języka niemieckiego lub polskiego. Osoby znające język obcy (najczęściej Polacy znający język niemiecki) stają się liderami współpracy i to na ogół ich kontakty poszerzane są o relacje osobiste z przedstawicielami partnerów polskich lub niemieckich, na co wskazują przeprowadzone wywiady swobodne.

Jak już wspomnieliśmy wyżej, zgromadzony materiał nie daje możliwości oceny trwałości powiązań wśród wyróżnionych rodzajów partnerstw. Wywiady pogłębione dostarczają jednak informacji o tym, że trwałości współpracy towarzyszy wytwarzanie sieci nieformalnych. Literatura przedmiotu wskazuje, że relacje personalne sprzyjają sprawnemu kontynuowaniu współpracy między organizacjami i replikowaniu jej wzorów (Crozier, Friedberg 1982; DeMarco, Lister 2002). Odnosząc się do braku tego typu powiązań, rozmówcy wskazywali na brak tzw. dziedziców (kontynuatorów) współpracy w sytuacji przechodzenia na emeryturę liderów lub innych osób ważnych z perspektywy współpracy instytucji. Prowadzi to w efekcie do wygaszania relacji powstałych w ramach nawet sprawnie działających partnerstw.

Wnioski

Euroregiony Europy Środkowej i Wschodniej to złożone instytucje społeczne, których celem jest integracja społeczności nadgranicznych przez wiele lat rozdzielonych granicą, a przez to różniących się pod względem kultury, gospodarki, polityki i administracji. Tym, co w świetle przeprowadzonych przez nas analiz szczególnie pobudza współpracę transgraniczną, są programy zapewniające fundusze na realizację projektów, doświadczenie partnerów i istnienie nieformalnych sieci relacji społecznych. Ale nie jedynie – szczególną uwagę warto tu skupić na instytucjonalizacji współpracy, wyrażającej się w podpisywaniu umów partnerskich i umów międzypaństwowych, tworzeniu federacji euroregionów czy innych sposobach formalizacji i utrwalania relacji. Biorąc to pod uwagę, można uznać, że euroregion jako przykład takiej instytucjonalizacji współpracy transgranicznej, przez sam fakt powołania, staje się ważnym jej przejawem.

Prezentowane wyżej badania sondażowe, w których poddano analizie stan wzajemnych relacji między Polakami i Niemcami, przedstawiają ich pozytywny obraz. Odpowiedzi respondentów wskazują, że przychylność i zaufanie przeważają nad niechęcią. Oczywiście w dalszym ciągu zauważalne są różnice we wzajemnym postrzeganiu sąsiadów – respondenci z Niemiec prawie dwukrotnie częściej deklarowali sympatię względem Polaków niż Polacy wobec Niemców. Pozytywne relacje są szczególnie istotne z perspektywy jednego z warunków skuteczności działania partnerstw, tj. nastawienia otoczenia organizacji i odbioru społecznego prowadzonej przez nią działalności. Są one wynikiem uwarunkowań geopolitycznych i pozytywnych relacji międzypaństwowych na poziomie makrospołecznym. Naszym zdaniem może to być również skutek oddolnego oddziaływania Euroregionu na jego mieszkańców. Przytoczone dane, określające liczbę realizowanych projektów i powstałych partnerstw, wskazują na duże zaangażowanie omawianej instytucji w kreowanie społeczności pogranicza. Obecnie tego typu społeczność zauważyć można głównie w gminach przygranicznych, jednak jest ona dowodem na zmianę charakteru Euroregionu odnajdywaną w przejściu od typu „konfrontacyjnego”, w którym kultura naznaczona jest przez konfrontację z innością przypisaną do terenów za granicą państwową, do typu transgranicznego, odznaczającego się akceptacją podobnych wartości cywilizacyjnych i nastawieniem na współpracę (Koćwin 2000: 132).

Ponadto zgromadzone dane prezentują raczej pozytywny obraz badanej instytucji w kontekście jej zaangażowania w tworzenie partnerstw transgranicznych, a przez to rozwijanie sieci społecznych. W działaniach podejmowanych w wypełnianiu tej roli, określonych przez nas jako inicjowanie sieci współpracy transgranicznej, upowszechnianiu i utrwalaniu jej treści, zauważono jednak znaczną nierównowagę. Uczestnicy wywiadów pogłębionych byli przekonani o skuteczności ESNB w inspirowaniu, inicjowaniu i koordynowaniu powstawania współpracy transgranicznej. Dodatkowo otrzymaliśmy pozytywne oceny beneficjentów, dotyczące świadczonej przez biuro Euroregionu pomocy w związku z finansowaniem i obsługą wniosków projektowych. Przyjęte w założeniach rozróżnienie na dwa rodzaje powstających sieci: 1) nieformalnych o słabym natężeniu oraz 2) formalnych sieci współdziałania, z dużym zasięgiem oddziaływania i cyklicznością podejmowanych działań, nie zostało jednak potwierdzone w naszych poszukiwaniach. Pozyskane dane nie dają możliwości rozdzielenia partnerstw ze względu na tę kategorię analizy, ponieważ więzi formalne i nieformalne przeplatają się we wszystkich badanych jednostkach. Uznajemy je za istotne z perspektywy oceny zaangażowania Euroregionu w inicjowanie powstawania partnerstw. Nie mówią jednak wiele o ich wspieraniu czy upowszechnianiu, ponieważ naturalną konsekwencją rozwoju organizacji jest krystalizowanie się struktury formalnej, a jej wytworzenie jest niezbędne z perspektywy chęci wykorzystania przypisanych projektom środków, gdy znowu przyjęcie organizacji formalnej rodzi naturalne sieci nieformalnych powiązań. Ponadto prezentowane dane dowodzą istnienia dysproporcji zaangażowania ESNB w inicjowanie powstawania sieci społecznych w stosunku do zadań związanych z ich upowszechnianiem i utrwalaniem. Jest to wynik niedostatecznych działań wizerunkowych Euroregionu, które prowadzą do dodatkowych konsekwencji. Badania wskazują na istnienie trzech istotnych barier dla dalszego procesu tworzenia partnerstw. Dotyczą one braku informacji na temat istnienia i działalności Euroregionu wśród młodzieży, trudności w poszukiwaniu partnerów w niemieckiej części Euroregionu oraz relatywnie niskiej rozpoznawalności ESNB wśród mieszkańców. Najtrudniejsza do rozwiązania kwestia dotyczy trudności w nawiązywaniu partnerstw z powodu braku zainteresowania tą procedurą strony niemieckiej, co jest przejawem istnienia bariery o charakterze społecznym, wynikającej z oczekiwań co do korzyści, które współpraca transgraniczna mogłaby przynieść stronie polskiej oraz braku wykształconych potrzeb, które mogą być zaspokajane przez stosunki transgraniczne. Asymetria potencjałów gospodarczych obydwu krajów powoduje duże zainteresowanie projektami infrastrukturalnymi wśród gmin polskich i małą przychylność dla nich w niemieckiej części Euroregionu. Sytuację tę mógłby zmienić większy nacisk badanej instytucji na podejmowanie właśnie działań wizerunkowych oraz upowszechnianie idei współpracy transgranicznej.

Dane dotyczące młodzieży są jednoznaczne. Zarówno po polskiej, jak i niemieckiej stronie ludzie młodzi mają relatywnie niską wiedzę na temat działalności Euroregionu i słabo się w nią angażują. Odwołując się do wypowiedzi badanych na temat przyczyn trudności w kontynuowaniu współpracy, warto nadmienić, że tutaj również intensyfikacja działań wizerunkowych skierowanych do tej kategorii mogłaby pomóc w wychowaniu następnych pokoleń zaangażowanych w tworzenie dobrosąsiedzkich relacji na pograniczu. Problem zaszczepiania idei współpracy transgranicznej wśród młodzieży znacznie wykracza jednak poza kompetencje samego Euroregionu, choć wydaje się, że działalność przedstawicieli tej instytucji może inspirować i koordynować te działania. Z tą trudnością wiąże się również relatywnie niska rozpoznawalność ESNB i jego działań wśród mieszkańców po obu stronach granicy. Prezentowane badania wykazały tu pewien paradoks. Euroregion cieszy się bardzo wysoką oceną osób, które korzystają z jego usług, natomiast jest mało znany części społeczności niezwiązanej z nim bezpośrednio. W tej sytuacji kształtowanie

pozytywnego wizerunku powinno być priorytetowym zadaniem omawianej instytucji, zakładamy bowiem, że zwiększenie rozpoznawalności może przyczynić się bezpośrednio do zwiększenia liczby osób zainteresowanych uczestnictwem w projektach, a w konsekwencji do rozwoju i upowszechniania transgranicznych sieci współpracy.

LITERATURA

- Andersen D.J., Sandberg M. 2012, *Introduction*, w: *The Border Multiple: The Practicing of Borders Between Public Policy and Everyday Life in a Rescaling Europe*, red. D.J Andersen, M. Klatt, M. Sandberg, Aldershot and Burlington, Ashgate, http://books.google.pl/books/reader?id=mw6lx-YLuOEC&hl=pl&printsec=frontcover&output=reader&source=gbs_atb_hover&pg=GBS.PA1928 (4.07.2014).
- Bazzichelli T. 2008, *Networking. The Art as Network*, Digital Aesthetics Research Center, Aarhus University, Aarhus, www.networkingart.eu/pdf/networking_bazzichelli.pdf (26.05.2014).
- Borders and Border Regions in Europe. Changes, Challenges and Chances* 2013, red. A. Lechevalier, J. Wielgohs, Transcript Verlag, Bielefeld, www.transcript-verlag.de/ts2442/ts2442_1.pdf (3.07.2014).
- Christakis N.A., Fowler J.H. 2009, *Connected: The Surprising Power of Our Social Networks and How They Shape our Lives*, Little, Brown and Company, Nowy Jork, Boston, Londyn, <http://connectedthebook.com/pdf/excerpt.pdf> (26.05.2014).
- Crozier M., Friedberg E. 1982, *Człowiek i system. Ograniczenia działania zespołowego*, PWE, Warszawa.
- DeMarco T., Lister T. 2002, *Czynnik ludzki. Skuteczne przedsięwzięcia i wydajne zespoły*, Wydawnictwa Naukowo-Techniczne, Warszawa.
- Greta M., Lewandowski K. 2008, *The Significance of Euroregions in the Process of Achieving Social and Economic Cohesion in the European Union*, w: *Structural Funds for the Socio-economic Development of the Lodz Region in the Perspective of Experiences of Polish Regions*, red. R. Stanisławski, M. Greta, A. Maciaszczyk, Wydawnictwo Politechniki Łódzkiej, Łódź.
- Greta M., Stanisławski R. 2008, *Polish Euroregion al Response in the Social and Economic Problems. The Example of Sprewa-Nysa-Bóbr and Pomerania Euroregions – Conclusions for Other Regions*, w: *Structural Funds for the Socio-economic Development of the Lodz Region in the Perspective of Experiences of Polish Regions*, red. R. Stanisławski, M. Greta, A. Maciaszczyk, Wydawnictwo Politechniki Łódzkiej, Łódź.
- Itçaina X., Manterola J.J. 2013, *Towards Cross-border Network Governance? The Social and Solidarity Economy and the Construction of a Cross-Border Territory in the Basque Country*, w: *European Border Regions in Comparison. Overcoming Nationalistic Aspects or Re-nationalization?*, red. K. Stokłosa, G. Besier, Routledge, Abingdon, www.unrisd.org/thinkpiece-itcaina (30.05.2014).
- Janczak J., Musiał-Karg M. 2009, *Pogranicze polsko-niemieckie po 2004 roku. Nowa jakość sąsiedztwa?*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń.
- Koćwin L. 2000, *Komparatystyczna analiza euroregionalnych rozwiązań współdziałania transgranicznego Polski z Niemcami na tle doświadczeń zachodnioeuropejskich*, w: *Euroregiony – mosty do Europy bez granic*, red. W. Malendowski, M. Szczepaniak, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa.
- Mync R., Szul R. 1999, *Rola granicy i współpracy transgranicznej w rozwoju regionalnym i lokalnym*, Uniwersytet Warszawski, Warszawa.

Oseǳowski C. 2000, *Bariery współpracy euroregionalnej na pograniczu polsko-niemieckim*, w: *Euroregiony – mosty do Europy bez granic*, red. W. Malendowski, M. Szczepaniak, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa.

Pinelli D. 2000, *Regional Competitiveness Indicators*, w: *Polityka regionalna i jej rola w podnoszeniu konkurencyjności regionów*, red. M. Klamot, L. Cybulski, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Wrocław.

Radek R. 2011, *Znaczenie współpracy transgranicznej w rozwoju społeczności lokalnych i regionalnych polskiego pogranicza*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.

CROSS-BORDER PARTNERSHIPS – INSTITUTIONS IN INITIATING SOCIAL NETWORKS (BASED ON THE EUROREGION SPREE–NIESSE–BOBER)

KEYWORDS CROSS-BORDER PARTNERSHIP, SOCIAL INSTITUTION, EUROREGION, SOCIAL NETWORK, COMMUNITY OF CROSS-BORDER AREA

SUMMARY The aim of the article is to present networks of cooperation created on the basis of the activity of cross-border institutions. Popularization of innovations, knowledge or life styles is subject to the rule according to which information and influence spread via close and deep relations. The place where these relations are formed may be of special significance. Thus, the analysis of the influence that the Euroregion Spree–Niesse–Bober exerts on local communities inhabiting the borderland is particularly interesting.

The main research area is the role that the Euroregion Spree–Niesse–Bober plays in creating social connections. The article, by referring to the theory of social networks, analyzes the significance of the Euroregion Spree–Niesse–Bober in initiating, popularizing and reinforcing partnerships in the Polish-German borderland. Close attention is paid to the characteristics of the Polish-German relations in the borderland; existing social networks within the framework of the partnerships created, and the role of the Euroregion as an institution fostering the development of social networks.